

ANDREU RAMIS PUIG-GROS

LA MUSEOLOGIA ETNOLOGICA
EL PENSAMENT ANTROPOLOGIC A LES
ILLES BALEARS

|

SETEMBRE, 1992

a. Dossier informatiu i proposta creació del Museu

COLECCION DE JUGUETES ANTIGUOS
DE
TON BOIG CLAR

EN EL MES DE FEBRERO DE 1.987 CONTACTAMOS CON EL SR. CLAR PARA ORGANIZAR UNA EXPOSICION EN PULLENÇA.

A PARTIR DE LA FECHA SE HA DESARROLLADO CON EL SR. CLAR UNA COLABORACION MUY ESTRECHA, QUE HA PERMITIDO LA REALIZACION DE 6 EXPOSICIONES CON UN TOTAL DE 10.877 VISITANTES.

EL COSTE PARA NUESTRA ENTIDAD HA SIDO MINIMO AL SITUAR EL MISMO ENTRE UN 25% DEL COSTE TOTAL DE LA EXPOSICION Y SIEMPRE FIGURAR COMO PATROCINADORES JUNTO CON EL/LOS ESTAMENTO/S QUE LO SOLICITABA E INCLUSO EN EL CASO DE LLOSETA EL COSTE FUE NULO.

POR NUESTRA PARTE FACILITAMOS AL SR. CLAR UN LOCAL PARA PODER ESTACIONAR SUS JUGUETES EN AUSENCIA DE EXPOSICIONES. ESTE LOCAL ERA PARTE DE LA SALA DE CULTURA DE LA OFICINA DE BINISSALEM.

A LA VISTA DE LOS RESULTADOS OBTENIDOS POR ESTA EXPOSICION Y EN UN INTENTO DE EVITAR PUEBA CAER EN MANOS DE OTRA/S ENTIDAD/ES, PROPUNGO LO SIGUIENTE:

"CREAR UN MUSEO DEL JUGUETE ANTIGUO EN BINISSALEM, UTILIZANDO PARA ELLU LAS SALAS PEQUEÑAS QUE NO SE USAN NORMALMENTE PARA EXPOSICIONES".

ESTE MUSEO PODRIA INICIAR POSITIVAMENTE EN EL LANZAMIENTO JURISDICO QUE EL AYUNTAMIENTO DE BINISSALEM PRETENDE DAR A LA PUBLACION, AL CREARSE COMO OFERTA COMPLEMENTARIA A LA VISITA DEL MERCADO DE LOS VIERNES QUE SE ESTA PROMUCIONANDO..

POR OTRA PARTE SE PODRIAN OFRECER VISITAS CONCERTADAS A ASOCIACIONES DE TERCERA EDAD, COLEGIOS, CLUBS D'ESPLAI, ETC....

TAMBIEN PODRIA SERVIR DE ADICATE PARA LA MAYOR ACTIVIDAD DE LA SALA DE CULTURA, AL PODER OFRECER DOS OPCIONES A LA PAR, POR UNA PARTE EL MUSEO Y POR OTRA LAS EXPOSICIONES QUE SE PUEDAN REALIZAR.

EN CUANTO A COSTES EL SR. CLAR SOLICITA:

* SEGURO (SE PODRIA INCLUIR EN EL SEGURO GLOBAL DE LA SALA DE CULTURA, AUMENTANDO EL IMPORTE)

* VIGILANCIA (EL TIEMPO QUE PERMANECE ABIERTO EL MUSEO)

* GASTOS MANTENIMIENTO (LIMPIEZA, REPARACION, NUEVAS ADQUISICIONES, ETC...) DE LOS JUGUETES, QUE SE PODRIAN FIJAR INICIALMENTE EN UNAS 15.000,- Ptas. MENSUALES.

CAJA DE BALEARES

ZONA NORTE
JEFATURA
UBSU201/MI

EL SR. CLAR HA RECIBIDO DOS OFERTAS PARA LA INSTALACION DE SU MUSEO, UNA POR PARTE DE LA CAJA DE PENSIONES Y LA OTRA DE LA BANCA MARCH, SI BIEN NINGUNA DE LAS DOS HA SIDO CONCRETADA, A LA ESPERA DE NUESTRA DECISION.

EL HECHO DE CREAR EL MUSEO NO SERIA IMPEDIMENTO PARA QUE PARTE DE LA COLECCION PODIERA SEGUIR VIAJANDO, BAJO LA TUTELA PATROCINADORA DE NUESTRA ENTIDAD.

SI LA PROPUESTA PUEDE SER DE INTERES, PODRIAMOS MANTENER UN CONTACTO CON EL PROPIETARIOA FIN DE ACLARAR Y/O AMPLIAR AQUELLOS PUNTOS QUE SEAN NECESARIOS.

SI DESEA ALGUNA INFORMACION ADICIONAL PUEDE CONTACTAR CON MARTI TERRASA DE ESTA JEFATURA DE ZONA, QUE ES QUIEN HA LLEVADO LAS GESTIONES DE ESTE ASUNTO JUNTO CON LA RELACIONES CON EL PROPIETARIO.

Benvolgut senyor:

Motivat pel gran amor que sent per la meva col·lecció de joguines, de la qual li n'adjunt la història, i tenint en compte el gran èxit que han aconseguit cadascuna de les exposicions que d'ella s'han realitzades, me dirigeisc a vostè per fer-li la proposta de que l'entitat que vostè dirigeix doni suport a la creació d'un Museu de la Joguina de Palma de Mallorca.

Dit Museu es podria aprofitar de diferents formes, que pas a enumerer.

1.-Organitzant visites de col·legials amb la possibilitat de montar tallers de joguines, tallers de plàstica, ludoteca, biblioteca infantil, tallers de creació literària infantil, sala de vídeo de les joguines en moviment, sala de projecció de diapositives (Hi ha diapositives de totes les joguines de la col·lecció), etc. També podrien desenvolupar-se altres aspectes per part dels pedagogs com estudis sobre la funció de la juguina, la juguina com a reflex de la història de la societat, etc.

2.-Organitzant visites de pensionistes de la tercera edat, ja que hem pogut constatar que els és molt agradable veure exposades les joguines que han format part dels seus jocs d'infantesa.

3.-Organitzant visites turístiques, que ben segur serien ben acceptades perquè a l'estranger existeixen diversos Museus de la Joguina i per tant, poden tenir molt d'interès a comparar i conèixer quines eren les joguines antigues utilitzades per aquest poble. Seria una visita cultural entretinguda.

El manteniment d'aquest futur Museu seria mínim, ja que les vitrines ja estan fetes. A l'apartat de les despeses que s'haurien de tenir en compte hi podem esmentar:

- 1.- L'assegurança de les joguines exposades.
- 2.- La neteja de les joguines.
- 3.- La vigilància pertinent.
- 4.- El corrent elèctric que necessiten les vitrines.

Sincerament crec que un Museu d'aquestes característiques ha de ser un èxit.

Me dol tenir les joguines emmagatzemades dins caixes, quan la seva indiscutible importància requereix que la gent pugui gaudir-ne

Li prec que s'estudif la proposta que avui li faig i li prec també que me doni al més aviat millor una resposta. Si a la seva entitat no li interessa, he de continuar a la recerca de qualcú que, endemés de fer un bé cultural a les Illes, pugui aprofitar-se de la propaganda que la creació d'aquest Museu suposaria per l'entitat creadora.

Moltes gràcies per la seva atenció. Esperant les seves notícies, el saluda ben atentament,

Enric Clar

Carrer Sant Alons, 2-5
07001 Palma de Mallorca
Telèfon 71 46 19

HISTORIA DE LA COL.LECCIO

Aquesta col·lecció de joguines és el resultat de quinze anys de recerca i restauració de peces. Recerca que s'ha efectuada per diferents llocs de la geografia espanyola i principalment per Mallorca. També la componen diverses donacions de particulars que han ajudat a engrandir-la i a millorar-la.

El nombre aproximat de peces és de dues mil. Hi ha cotxes de llauna, cavalls de cartró, trenca-closques, pepes de porcel·lana i de cartró, autòmats, trens, avions, vaixells, baldufes, cuinetes, cases de pepes, jocs de taula, projectors, etc.

La seva varietat i amplitud fan que sigui una de les col·leccions més importants i completes d'Espanya, per dues raons: Una, pel seu gran nombre de peces i l'altra, per la seva amplitud temàtica.

El valor de cada peça oscil·la entre les cinc mil pessetes que val un "diàbolo" fins a un milió i mig de pessetes que val un camió de bombers o els dos milions i mig que val la casa de nines. El preu total de la col·lecció és de vint-i-cinc milions de pessetes.

Hi ha peces que són a Museus europeus de la Joguina. París, Londres, Holanda i Alemanya tenen Museus de Joguines. Dins l'Estat Espanyol hi ha un Museu a Figueres i un altre, de recent creació, a València. Sense cap vanitat, la meua col·lecció és més important que la del Museu de València i que la del Museu de Londres. Això segons la nostra opinió i segons la d'altres col·leccionistes que les han pogudes anar a veure i les han pogudes comparar.

El mes de Febrer de 1987 va ser exposada una tercera part de la col·lecció al Claustre de Sant Antoniet, organitzant l'exposició la Conselleria de Cultura. Per aquesta exposició hi passaren, segons dades de la Conselleria, uns deu mil cinc-cents visitants, endemés dels alumnes de quaranta-una escoles. La cua de gent va ser quasi ininterrompuda i l'exposició va ser de l'agrat de tothom, grans i petits. També segons la Conselleria de Cultura, va ser l'exposició més visitada de les realitzades al Claustre de Sant Antoniet.

El mes d'abril de mil nou-cents vuitanta-set, la col·lecció va ser exposada a la Torre de Ses Puntes de Manacor, organitzant l'exposició l'ajuntament de Manacor.

El mes de desembre de mil nou-cents vuitanta-vuit la col·lecció fou exposada a la Capella de la Misericòrdia. Dita exposició fou patrocinada pel Consell Insular de Mallorca. Segons aquesta entitat, el nombre de visitants va ser de tres mil set-cents persones sent la més visitada pel públic de les realitzades a dita Capella.

Aquell mateix any, la "Caja de Ahorros i Monte de Piedad" Sa nostra, organitzà una exposició de la col·lecció al CLUB POLLENÇA. Aquesta exposició fou sol·licitada per diferents Ajuntaments de Mallorca.

Les causes de l'èxit de les exposicions l'hem de cercar a l'encant i la màgia de la joguina antiga que arriba al sentiment de tot tipus de gent, ja siguin adults, nins o turistes. L'adult es recrea en la contemplació de les joguines que han acompanyat la seva infantesa; el nin descobreix la manera de jugar dels seus pares o dels seus avis; el turista aprèn a comprendre el poble que visita.

b. Relació d'exposicions temporals

DATA	LLOC	PATROCINA	VISITANTS
3-25 FEBRER 1.987	Claustre de Sant Antoni Palma	Conselleria d'Educació i Comunitat Autònoma de les Illes Balears	4.250
11-23 ABRIL 1.987	Torre de Ses Puntes Manacor	Ajuntament Comissió de Cultura Patronat d'Arts Plàstiques	
20-23 GENER 1.988	Capella de la Misericòrdia Palma	Consell Insular de Mallorca	2.601
1-20 FEBRER 1.989	El Club Pollença	Ajuntament Sa Nostra	850
18-22 GENER 1.989	Casa Rectoral Llucmajor	Ajuntament Sa Nostra	1.200
1-20 GENER 1.990	Casal de Cultura Inca	Ajuntament Sa Nostra	1.600
11-27 FEBRER 1.990	Casal de Cultura Felanitx	Ajuntament Sa Nostra	1.927
12-18 MARÇ 1.990	Escola Graduada Sa Pobla	Ajuntament Sa Nostra	3.000
14-29 ABRIL 1.990	Sala de Cultura de Sa Nostra Lloseta	Sa Nostra	2.000
6-20 MAIG 1.990	Convent de Ses Escolapias Soller	Ajuntament Sa Nostra	700
	Biblioteca "Can Torro" ALCUBIA.	Ajuntament Sa Nostra.	
	Fundació B. March /Conqueridor	Ajuntament de Palma	9.800
	Casa de Cultura d'Alaro.	Ajuntament Sa Nostra	

5. CONCLUSIONS

5. CONCLUSIONS

Pel que fa a les conclusions bàsiques que podem extreure de la situació de la història de l'antropologia a les illes Balears hem de destacar les següents:

1. Necessitat d'endagar, des de la interdisciplinarietat, la confecció d'una base de dades sobre la cultura popular illenca, on, de manera automatitzada es puguin concentrar i consultar, no només la producció bibliogràfica, sinó també els arxius sonors i d'imatges que, avui per avui, són a l'abast.

Igualment, manca dur a terme una tasca de recerca, localització i catalogació dels arxius personals de bona part dels folkloristes i etnòlegs que han treballat a la nostra comunitat.

2. Com a conseqüència directa d'aquesta mancança en el coneixement i accés a les fonts, està per fer la història de l'antropologia a les nostres illes. A aquesta dificultat per al coneixement i maneig de les dades pertinents s'hi afegeix una manca d'institucionalització acadèmica i, possiblement, el menysteniment de cap al folklore a causa de la incapacitat de superar els paradigmes teòrics inicials i la seva forta instrumentalització política que ha patit al llarg de la història.

Al llarg d'aquest treball s'ha fet evident també una justificació plena de la història del folklore, tant pel que aquest fet aportaria al coneixement de la història de la cultura tradicional com pel fet que representa la primera reflexió disciplinària entorn a la diferenciació cultural illenca.

La possibilitat d'aprofundir sobre aquests estudis (folklòrics i etnogràfics) per tal de cercar plantejaments vàlids per a l'enfocament actual de la disciplina antropològica i alliberar-nos d'un cert colonialisme teòric, provocat per l'aplicació de models provinents d'escenaris culturals inadequats a la nostra realitat.

Tal com plantegen Joan J. Pujadas i Dolors Comas pel Principat, a les Illes és també necessari un procés de crítica i autocrítica a la tasca realitzada fins avui pels antropòlegs per tal de:

a. Investigar els antecedents de la nostra disciplina, per superar l'esterilitat de quasi dues generacions perdudes durant la dictadura.

b. Fer la síntesi entre les aportacions d'aquesta tradició i els requeriments d'enfocament i de mètode que ens exigeixen la nostra formació científica i la realitat que volem estudiar.

3. Dins aquest marc general de manca de desenvolupament d'una història de l'antropologia a les illes Balears, hom ha de fer constar la inexistència d'aportacions de caràcter global, excepció feta de les diverses provatures de caràcter parcial de Sebastià Trias Mercant (1992).

Aquesta història de l'antropologia està per fer a gairebé tot l'Estat, encara que darrerament s'ha avançat en aportacions de

caràcter global que enfoquen la història des de punts de vista distints, algunes vegades enfrontats (PRAT, MARTINEZ, CONTRERAS, MORENO, 1991), (AGUIRRE, 1992).

A les nostre Illes, aquesta manca d'investigació es veu afavorida per una manca d'un col·lectiu d'antropòlegs que pugui posar en marxa qualsevol moviment associatiu o corporatiu o pressionar per a la institucionalització acadèmica.

4. Si el panorama de la història de l'antropologia és pobre, molt més ho és encara el dels estudis sobre els museus en general i especialment sobre els museus etnològics. Aquesta mancança, a les nostres illes, es palesa en un migradíssim nombre d'articles i a la total ignorància de les col·leccions o institucions museològiques dins les obres d'abast més ampli (AGUIRRE, 1992) (TRIAS, 1992).

5. Possibilitat, a partir de la informació analitzada, d'establir una certa periodificació de la història de l'antropologia a les Illes Balears. Constatació de l'existència de quatre grans períodes marcats per l'existència de trets socio-culturals definidors i corrents de pensament dominants que es traslladen al camp de la investigació folklòrica i etnogràfica. La delimitació d'aquests períodes podria ésser la següent:

- a. Darrera meitat del segle XIX
- b. Quatre primeres dècades del segle XX (fins a 1936)
- c. Post-guerra (1940-1970)
- d. Període de recuperació (1970-1990)

7. Pel que fa al darrer quart del segle XIX i entroncant amb la tradició romàntica, formalitzada a través de la Renaixença, a les nostres Illes podem parlar de la coexistència de dos corrents, gairebé coetanis, que beuen del moviment romàntic i que s'interessen per les mateixes realitats, encara que des d'un punt de vista diferenciat.

L'un, extern o exòtic, el dels viatgers europeus interessats per cultures llunyanes, de les quals en valoren les diferències respecte a la cultura centro-europea. Es tracta de contrastar les societats evolucionades amb aquells grups culturals reduïts que encara conserven la tradició cultural. No poden pensar les illes en termes d'història car intenten copsar la intemporalitat, el primitivisme. Es tracta, d'alguna manera, de la descoberta del sud, la descoberta d'"illes" dins la història.

L'altre, intern o endòtic, protagonitzat pels intel·lectuals de la Renaixença, en el qual es valoren els aspectes del passat, d'un passat històric i gloriós, les romanalles d'una cultura que a mesura que va canviant deixa d'existir. Fan una sobrevaloració del valor que representa aquesta tradició i dels elements diferencials respecte a altres manifestacions culturals que s'imposen. Esdevenen aportacions essencials a un moviment de caràcter nacionalista.

Entre aquests dos vertents d'un mateix corrent (al qual podríem denominar folklòric) s'estableix una diferència essencial pel que fa a l'ús d'un pla o projecte metodològic.

Mentre el dels viatgers -alguns viatgers- es planteja com a estudi global d'una societat fora de la història (aquest seria el cas de l'arxiduc Lluís Salvador amb el pla metodològic de les

Tabulae), els folkloristes autòctons (Marià Aguiló) tenen un abast més limitat, ja que no els interessa aquest estudi global i es limiten a la col·lecció de pervivències (aplecs, reculls, etc.) de les manifestacions més clares d'allò que es perd i alhora és portador de valors i essències fonamentals per a l'ànima del poble.

7. L'altra cara de la investigació antropològica d'aquests anys, i com a contrapunt del discurs folklòric, és protagonitzada per la medicina social i més concretament per un grup de metges higienistes que a través de la seva pràctica i les topografies mèdiques donen una altra visió de la societat.

Com a reflex pàl·lid del que suposa el denominat discurs antropològic a altres indrets de l'Estat, a les nostres illes es crea l'Institut d'Antropologia Balear (1896) per tal de contribuir a l'avanç de les ciències antropològiques, reunir i classificar la major quantitat de dades sobre demografia i geografia mèdica, etiologia, antropologia prehistòrica, anatòmica, fisiològica, patològica i criminal i, en definitiva, l'home, les races i els pobles de la nostra terra.

De tota manera, el coneixement, encara migrat, d'aquest corrent naturalista, protagonitzat per alguns metges mallorquins, sembla allunyat de l'anomenat discurs antropològic, especialment desenvolupat a Madrid, Sevilla i Canàries que bevia del positivisme i l'evolucionisme i s'emparava en una ideologia liberal i progressista.

8. Pel que fa a les primeres experiències museològiques del segle XIX, hereves de l'esperit de la Il·lustració, cal destacar una

especial vinculació a la temàtica clàssica i naturalista (Gabinets de curiositats i el Museu de Raixa), encara que sorgeixen les primeres manifestacions lligades a la Renaixença (passat gloriós, medievalitzant, llengua i literatura pròpies) com és el cas del Museu Arqueològic Lul.lià, on es congria l'embrió del que serà el corrent desenvolupat després, al llarg de tot el segle XX.

Quant al Museu Balear de Son Moragues, promogut per l'arxiduc Lluís Salvador, és plantejat com a mostra de productes agrícoles i industrials -ell l'anomena *Museo Industrial de las Baleares*-, més influenciat per l'esperit de les exposicions universals que no per l'esperit essencialista de recuperació cultural que queda com a aspecte secundari per no dir marginal.

Distint és el cas de Son Marroig on l'arxiduc es proposa d'oferir una "muestra cabal de la casa de campo mallorquina".

Aquest nou corrent suposa la incorporació a la museologia d'un discurs simbòlic significatiu entorn a la tradició. Es tracta d'implantar una simbologia expositiva que enllaça amb els símbols que a la Renaixença catalana són dipositaris de la tradició portadora dels valors de l'essència del poble: el pairalisme i el ruralisme.

A Mallorca a partir de les experiències de Son Marroig i del Museu Arqueològic Lul.lià s'activa aquest mecanisme simbòlic. La càrrega simbòlica que comporta la llar o la cuina com a nucli entorn al qual s'aglutina la cèl.lula familiar, base d'una societat estamental, jerarquizada i harmònica i com a punt de transmissió del saber, els costums i l'esperit cristià, són elements més que suficients per tal que figuri com a mostra significativa d'aquest

discurs folklòric, creador d'una identitat diferencial, tradicional, conservadora, rural, cristiana...

9. Durant els primers anys del segle XX, i entrant en el segon moment de la nostra periodificació, la pràctica folklòrica a les Illes ve condicionada pel fracàs del projecte transformador concebut pels modernistes que entre el 1904 i el 1906 abandonen el projecte de modernització global de Mallorca.

Com a reacció s'erigeixen en capitosts de la intel·lectualitat insular els mallorquins Antoni Maria Alcover i Sureda i Miquel Costa i Llobera, així com una nova generació de joves intel·lectuals que s'articulen fonamentalment entorn de la revista *Mitjorn* (1906-1907).

El paper d'Alcover, recolzat pel bisbe Joan Campins, que beu en l'esperit integrista del bisbe de Vic Josep Torras i Bages, es fonamental pel fet de propiciar l'acostament de la clerecia autòctona a la causa regionalista i/o nacionalista. Es tracta d'una proposta de regionalisme catòlic, tradicionalista i conservador que entronca amb el noucentisme. Una reivindicació de la tradició cultural pròpia enfront de tendències estrangeres.

Les aportacions al mite de la tradició popular continuen i es desenvolupen a les illes Balears a través d'una sèrie de manifestacions que suposaran que aquest període esdevingui un dels més fruiters de la història de la recerca folklòrica. Els trets essencials d'aquesta etapa són:

a. Sorgiment de grans personalitats dins l'àmbit local com és ara els casos del ja esmentat Mn. Antoni i Maria Alcover, Francesc Camps i Mercadal o Andreu Ferrer i Ginard.

b. Endagament de grans projectes amb un abast pancatalà i amb una estreta participació tant de folkloristes principatins com illencs (*Butlletí de Dialectologia Catalana, Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana, Arxiu de Tradicions Populars, Cançoner Popular de Catalunya, Tresor dels Avis, etc.*)

c. Estreta vinculació de la investigació folklòrica al món de la llengua i a la recuperació literària, com a manifestació més evident de la relació simbòlica entre pàtria i llengua.

Perduració, per tant, d'un discurs folklòric, en el qual les teories existeixen realment encara que amb la particularitat que no es tracten de teories científiques sinó polítiques. Així com el projecte de l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya intentava posar les bases científiques a la teoria nacionalista d'Enric Prat de la Riba vehiculada a través de la lliga Regionalista, a Mallorca aquesta tendència tenia el seu paral·lel en el més modest Centre Regionalista de Mallorca.

10. De l'anàlisi de l'obra dels folkloristes del moment es desprèn que gairebé totes les aportacions que es desenvolupen a les nostres illes, durant les quatre primeres dècades d'aquest segle XX, obeeixen a una voluntat de construcció d'identitat diferencial pròpia.

En aquest sentit, qualsevol aportació s'instrumentalitza com a element simbòlic per a la construcció d'una personalitat pròpia, vinculada a la identitat catalana amb la qual es comparteixen de forma inel·ludible tota una sèrie de realitats.

Aquesta recerca es manifesta essencialment en:

a. Limitació temàtica amb una preponderància clara de tots aquells aspectes on hi ha elements unificadors i cohesionadors com és ara la llengua. D'aquí el predomini dels reculls de literatura popular i el predomini dels mètodes d'investigació lingüística.

b. La tradició com a font de qualsevol manifestació pròpia, la qual cosa provoca una tendència cap a la mirada retrospectiva

c. Aquesta singularitat i acord amb la tradició hom generalment la troba en la societat rural. El pagès, primitiu i endarrerit, esdevindrà, per tant, l'objecte prioritari d'estudi.

11. Tal com ja hem esmentat, aquest projecte continuador de l'esperit de la Renaixença, a les illes Balears es manifesta bàsicament a través dels projectes i les publicacions de diversos folkloristes, tots ells vinculats de manera més o menys intensa, a un corrent de pensament on predomina un esperit regionalista / nacionalista, conservador i essencialment catòlic. Aquest és el cas del canonge manacorí Antoni Maria Alcover; del metge Francesc Camps i Mercadal i el misser Pere Ballester a Menorca; el mestre d'escola artanenc Andreu Ferrer Ginard o el canonge eivissenc Isidor Macabich.

Un altre fet destacable és el sorgiment de publicacions i projectes des de les pròpies illes Balears o amb una presència destacada d'autors illencs. En tot cas, una evidència de l'estreta vinculació de la intel·lectualitat d'ambdues parts de la mar, un tractament unitari de la cultura catalana i un àmbit d'investigació estès a l'abast de tots els països de parla catalana.

Es suficient recordar el *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana* (1901-1936) creat i promogut des de Mallorca per Mn. Antoni M. Alcover i continuat pel seu deixeble Francesc de B. Moll; el *Butlletí de Dialectologia Catalana* (1913-1936) amb una participació important d'Alcover i Moll; l'*Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya* (1915-1939) amb diversos corresponsals illencs entre els que cal destacar el menorquí Pere Ballester; l'*Arxiu de Tradicions Populars* (1928-1935) de Valeri Serra i Boldú amb constants referències als folkloristes illencs; l'obra del *Cançoner Popular de Catalunya* amb corresponsals destacats com Baltasar Samper, Andreu Ferrer, Isidor Macabich i Cosme Bauçà i *El Tresor dels Avis* (1922-1928) creat a Artà per Andreu Ferrer i Ginard que, a més de les col.laboracions de Mn. Alcover, reüní aportacions de Francesc Camps i Mercadal, Joan Amades, Valeri Serra i Boldú, Rosend Serra i Pagès, etc.

12. La utilització de la llengua com a element simbòlic prioritari en la configuració d'una identitat diferencial es manifesta durant aquest període (1900-1936) de manera constant i es detecta a través de diversos indicadors:

a. Protagonisme destacat de filòlegs i lingüistes en el procés de recompilació folklòrica. Son emblemàtics els casos del mateix Antoni M. Alcover, Francesc de Borja Moll o del norueg Peter Hjalmar Rokseth. Així mateix, és significativa la inclusió en la nòmina de publicacions de caire folklòric de revistes com és ara el *Butlletí de Dialectologia Catalana*, el *Bolletí de la Llengua Catalana*, el *Tresor de la Llengua, de les Tradicions i de la Cultura Popular de Catalunya*, etc.

b. Pervivència de la tradició iniciada a la Renaixença de mantenir en posició privilegiada els reculls terminològics i les diverses manifestacions de literatura popular (cançons, rondalles, llegendes, etc.)

c. Assimilació de tècniques dialectològiques amb tècniques de descripció etnogràfica. En aquest sentit és destacable l'adscripció de bon nombre de folkloristes-lingüistes al corrent dialectològic alemany *Wörter und Sachen* (paraules i coses) com és el cas del mateix Alcover, Francesc de B. Moll, Peter Rokseth, Walter Spelbrink o Antoni Griera.

13. En el camp de la museologia, durant les tres primeres dècades del segle XX, es segueix amb la tradició endagada amb el Museu Arqueològic Lul.lià i Son Marroig de l'arxiduc Lluís Salvador. A la continuació i consolidació del museu lul.lià, perfectament integrat en el discurs folklòric, cal afegir-hi ara la creació del Museu Regional d'Artà (1928) que, tot i la manca de consolidació d'una secció etnològica, prevista en el moment de la fundació, està estretament lligat al corrent de pensament esmentat. Es suficient recordar la vinculació al museu de personatges com el mateix mestre i folklorista artanenc Andreu Ferrer i Ginard o de continuadors de la tasca folklòrica com és ara el pare Rafel Ginard Bauçà.

Es també durant la dècada dels anys vint quan s'inicia la col·lecció d'Antoni Mulet i Gomila que donarà lloc al Museu de Gènova, que fonamentarà també el seu discurs expositiu en l'ús d'una simbologia configuradora d'una identitat diferencial.

14. Pel que fa al tercer moment de la nostra periodificació, les illes Balears no són una excepció pel que fa a la situació política i cultural que pateixen altres zones de l'estat a partir de la desfeta de la guerra civil. L'anorreament de persones i institucions, la reducció a zero de la cultura catalana i una situació vigilada i dirigida que tendeix cap al desenvolupament d'una "nova" cultura regional són elements a considerar a l'hora de fer balanç de la nova situació.

A les nostres illes, en contraposició als projectes desenvolupats a partir de la Renaixença, l'objectiu és el de tendir envers l'homogeneïtat, minimitzar, anecdotitzar les diferències i confegir, en canvi, artificialment els elements d'una cultura espanyola inventada, que, a més, responen necessàriament a uns valors pre-establerts que tenen el seu sentit últim en el configuració de la "unidad de destino en lo universal".

La cultura pròpia de les illes arribà al 1939 desfeta en tots els aspectes i fou objecte d'una repressió progressiva i profunda que aspirava a la anihilació total.

Pel que fa a la investigació folklòrica, a part de l'exili, el continuïisme esdevé gairebé l'única alternativa possible. La inexistència d'institucions fortament arrelades, el tarannà - generalment conservador- de la majoria dels folkloristes que havien treballat durant les tres primeres dècades i la manca de grans figures fan que el panorama investigador s'escoli en un continuïisme desencisat i conformista.

15. La desaparició de grans figures com Mn. Antoni M. Alcover (1932) o Francesc Camps i Mercadal (1928) i l'exili de

personatges com Baltasar Samper o Angel Palerm fan que els investigadors que romanen a la nostra terra protagonitzin un intent de continuïtat com si els fets transcorreguts durant la guerra i la immediata postguerra no haguessin afectat per res a la realitat socio-cultural. Es evident que no era així i la nova situació i el nou ordre establert no seria acceptat per tots els protagonistes d'aquesta etapa.

El redreçament i la lluita per la resistència cultural que es consolidarà a partir dels anys seixanta fan evident aquesta situació de letàrgia catacumbària obligada. Mentre, durant els primers vint anys de la postguerra, hom havia de cercar fórmules per mantenir el caliu de la pròpia identitat.

16. Dins aquest ambient que podem anomenar continuïsta s'estableixen, però, almenys tres categories d'investigadors segons el posicionament que adopten envers la nova situació i la utilització ideològica i política que fan de la seva recerca folklòrica:

a. Un primer grup que podem denominar de resistència cultural que en un primer moment cerquen a través dels certàmens i les manifestacions literàries, impulsats generalment pel clergat i grups de la intel·lectualitat dretana i convocats per les institucions municipals instaurades pel nou règim, aconseguiran no perdre de forma absoluta l'interès per la pròpia cultura i, també, l'interès pel folklore.

Amb el temps, i a partir de la dècada dels seixanta, esdevindran el llevat per a la recuperació cultural autòctona. Es el cas dels integrants del grup *Documenta* de Sant Joan i

d'intel·lectuals com Francesc de B. Moll, Manuel Sanchís Guarnier o el P. Rafel Ginard Bauçà.

b. Un segon grup segueix la via del que podríem anomenar exili interior. Es tracta de personatges que abans del 1936 havien exercit una intensa tasca investigadora i de recuperació i dinamització política i cultural i que amb la desfeta de la guerra se redossen en el silenci, tot oblidant el seu paper anterior.

El cas més significat és el del folklorista artanenc Andreu Ferrer i Ginard que manté un silenci prou significatiu, només trencat per la publicació, en castellà i sota pseudònim a la revista "Cort", de part de la tasca de recopilació duita a terme abans del 1936.

c. Finalment cal senyalar la presència d'un grup de folkloristes que per la seva actitud política d'adhesió al nou règim i per la interpretació que fan de la recerca folklòrica podríem qualificar de col·laboracionistes amb la nova situació cultural i política.

Per ells, les manifestacions folklòriques s'instrumentalitzen i passen a ser una eina uniformitzadora, colonitzadora que s'empra contra les manifestacions espontànies que es desvien de l'ordre establert encardinat en la tradició.

Una de les fórmules més efectives per difondre aquesta filosofia és el que es denomina "agrupacionismo" i, en general, cada un d'ells contribueix a la creació i exerceix la militància en les famoses agrupacions folklòriques.

Els representants més significats i significatius d'aquest corrent són Antoni Mulet i Gomila, Antoni Galmés i Riera i Bartomeu Ensenyat Estrany, entre d'altres.

17. Com a conseqüència d'aquesta diversitat de posicionaments, a partir del 1940 conviuen dos models simbòlics que intenten configurar models d'identitat diametralment oposats.

En primer lloc, i encara que sia en una obligada actitud de resistència, continua vigent el discurs folklòric que a través de la recerca d'elements representatius de la tradició, intenta establir i configurar una identitat diferencial pròpia. La llengua i la literatura popular continuen essent els puntals de l'ànima del poble. Es suficient recordar la tasca de Rafel Ginard, Francesc de B. Moll o Manuel Sanchís. El ruralisme i el pairalisme, portadors dels valors socials i ideològics de la Renaixença, continuen simbòlicament presents en alguns estudis com és ara l'aportació sobre la cuina mallorquina d'Antoni Mulet Gomila, la incorporació d'aquest element a la seva casa-museu de Gènova o les aportacions sobre l'olivera d'Andreu Estarellas Pascual.

Per altra banda, la nova ideologia política dominant intenta fer ús del folklore per establir uns criteris de semblança, integració i uniformització en funció de la construcció d'una suposada identitat espanyola. En aquest sentit tampoc no s'abandona el discurs folklòric, però es comença a fer ús de símbols de caràcter més superficial, més fàcilment manipulables i que la seva càrrega simbòlica no condueixi a qüestions d'identificació diferencial insuperables.

En aquest sentit compareixen a escena dues temàtiques que, a partir d'aquest moment, començaran a utilitzar-se simbòlicament per a la construcció de la tristament famosa "unidad de destino en lo universal". Ens referim al *traje* i al *baile regional*.

El fet de tractar-se de símbols, generalment usats fora de context i en funció d'actes i institucions addictes al règim (Educación y Descanso i Sección Femenina), fa que es puguin interpretar com a mostra exòtica i de color d'una diversitat ("regional") integrada en un gran tot ("Espanya").

Es significatiu el fet que els nous símbols usats es limitin a aspectes externs o lúdics (vestuari i dansa), relativament superflus respecte a l'essència de l'ànima del poble que perseguia el model diferencialista. També és significatiu que hom es deturi especialment en dos dels trets més primaris, més evidents i també més estereotipats que normalment cospa el colonitzador. Les danses i l'aspecte extern són les essencials manifestacions d'un exotisme i un tribalisme permès a la colònia que no es contradiu per res amb l'espirit i l'ànima monolítica i unitària de la metròpoli.

Elements d'identitat com és ara la llengua, usats de manera emblemàtica pels integrants del model diferencialista, són rebutjats i proscrius, tant a nivell de temàtica d'investigació com a nivell d'eina de comunicació. Obviament, les aportacions dels folkloristes que abans hem denominat col.laboracionistes es fan en castellà.

D'aquest nou esperit sorgeixen les aportacions del mateix Antoni Mulet, d'Andreu Estarellas i especialment d'Antoni Galmés i Bartomeu Ensenyat, així com la major part del fons del Museu de

Gènova o el "Museo del Traje Balear" creat en el si del Museu Marítim.

18. Tot entrant en la quarta etapa de la periodificació proposada, durant la dècada dels anys seixanta, com a conseqüència de la decadència política del règim, els canvis socio-econòmics i la conjuntura internacional, s'inicia un canvi important que es palesa a través de diverses manifestacions:

a. Una lenta però progressiva tendència cap a la recuperació lingüística.

b. Un considerable impuls de les edicions d'obres sobre Mallorca i sobre les illes en general.

c. Sorgiment de grups i societats amb clars objectius tendents cap a la recuperació cultural i la identitat pròpia.

d. Creació o reconversió de publicacions periòdiques que esdevenen fil conductor de tot un procés de represa i normalització cultural.

Aquestes circumstàncies propicien, pel que fa a la investigació etnogràfica, una tendència gairebé natural del reforçament del discurs folklòric diferencial.

Si a la perduració del protagonistes de la resistència cultural de la postguerra i a la manca d'institucionalització acadèmica dels estudis d'antropologia, hi afegim la coincidència

amb un canvi econòmic i social accelerat, és fàcil entendre que hom es decanti cap a la valoració essencialista de les pervivències, supervivències o *survivals* culturals. Pels folkloristes els *survivals* deixen d'esser punts de referència per a la reconstrucció d'un procés general per esdevenir fins o objectius per ells mateixos.

Les pervivències són valuoses per elles mateixes ja que emmagatzemen les essències més pures i arcaiques de la tradició, al temps que són el reflex fossilitzat i perfecte d'un passat idealitzat que s'intenta recuperar i revitalitzar.

Aquesta obsessió de retorn cap al passat (una edat mitjana idealitzada a la Renaixença o un simple ruralisme pre-turístic) marquen un nou punt d'inflexió en el discurs folklòric: una visió política conservadora, "nacionalista" conservadora i essencialista que es desprèn de la reflexió folklòrica i que donarà lloc a un "neo-folklorisme" instrumentalitzat per la classe política que ostenta el poder.

19. Durant els darrers vint anys (1970-1990), la manca d'institucionalització acadèmica i de canals de divulgació especialitzats ha ocasionat que la majoria d'aportacions a l'etnografia i el folklore es facin a través de publicacions periòdiques enquadrades en un corrent antropològic orientat cap a la construcció d'una identitat pròpia i diferenciada. Aquest és el cas emblemàtic de les revistes *Lluc*, *Eivissa* i *Quaderns de Folklore*.

Es segueix, per tant, i amb totes les diferències que el transcurs del temps imposa, amb la tradició iniciada amb la Renaixença i continuada amb els projectes de principis de segle estroncats al 1936.

Aquesta continuïtat es fa palesa a través d'una identificació gairebé exclusivament de cultura popular amb cultura tradicional i amb una escassa incorporació de "nous" centres d'interès. Per altra banda continua vigent l'absència de plantejament teòrics i la reducció generalitzable de la majoria d'investigacions a simples reculls, recopilacions o aplecs. La documentació de les romanalles d'una realitat canviant priva sobre l'anàlisi del canvi o les seves conseqüències.

L'únic canvi constatable durant aquesta última etapa, és una progressiva reinversió simbòlica de la tasca etnogràfica. Pel que fa a la interpretació interessada de la tradició com a depositària dels valors i les essències de l'ànima del poble, es retorna als plantejaments de la Renaixença. D'aquesta manera, el que durant la postguerra s'ha usat en una clara finalitat homogeneïtzadora, uniformitzadora i integradora, els darrers vint anys s'usa per a reforçar una identitat diferencial pròpia.

Dins aquesta línia de clara continuïtat i perduració del denominat discurs folklòric, possiblement l'únic que detectam és que al costat de l'habitual utilització conservadora dels símbols extrets de la tradició popular, en vulgui sortir una altra que, jugant amb els mateixos símbols o si més no amb les mateixes fonts, postula uns valors completament diferents.

20. Actualment, aquesta tendència general cap a la continuïtat del discurs folklòric es dilueix en una xarxa d'iniciatives escassament vertebrades on predominen l'amateurisme i l'autodidactisme dels que es dediquen a la investigació folklòrica o etnogràfica.

La situació actual dels estudis etnogràfics passa per l'anàlisi de les aportacions que es fan des de la Universitat de les Illes Balears, la UNED, els Instituts d'Estudis i altres fòrums de discussió científica on convergeixen diverses iniciatives amb aportacions, descriptives més que no analítiques, allunyades de qualsevol programa o línia d'investigació pre-fixada.

Les aportacions i anàlisis fetes per antropòlegs procedents des de l'exterior de la nostra comunitat, generalment alineades amb les metodologies de l'antropologia social anglo-saxona, i que bàsicament han desenvolupat el seu treball de camp a les Pitiüses són gairebé ignorades per la comunitat científica il·lenca.

Les iniciatives més innovadores són les que s'han desenvolupat en el camp de l'antropologia aplicada, especialment a l'àmbit de la didàctica i la preservació del patrimoni. Entorn al món de l'educació s'han desenvolupat tot un seguit d'experiències (Setmanes de Renovació Educativa, experiències didàctiques als museus, folklore a l'escola) que han obtingut un especial ressò en el món de l'educació ambiental.

Pel que fa al patrimoni, cal ressenyar un desvetllament, tant per part d'institucions públiques com per part d'iniciatives privades, de les iniciatives tendents a la preservació del patrimoni etnològic (especialment patrimoni immoble).

Tant pel que fa a l'educació com a la preservació patrimonial, es tracta d'interès pels continguts però en cap cas per la metodologia antropològica. Es tracta sempre d'iniciatives procedents dels professionals aliens a la disciplina antropològica (educadors, arquitectes, museòlegs, etc.).

Es pot parlar, en definitiva, d'una marginalitat de la disciplina antropològica tant pel que fa a la manca de professionals (conseqüència directa de la manca d'incorporació de la disciplina als programes acadèmics), manca d'associacions o col·lectius de professionals i manca d'assumpció de noves tecnologies i nous mitjans, tant a la investigació com a la difusió, que permetin treure de l'endarreriment crònic que manté l'antropologia en un discurs similar al de fa més de cent anys.

21. El món dels museus etnològics no havia sofert gairebé canvis durant els anys de la postguerra. A finals de la dècada dels seixanta i especialment durant la dels 70 és quan es produeix el que podríem anomenar una autèntica explosió creadora. Fruit d'una nova situació socio-econòmica es creen les col·leccions més representatives de les Illes Balears: la Fundació Cosme Bauçà de Felanitx (1963); la Torre de Canyamel de Capdepera (1967); la Secció Etnològica del Museu de la Porciúncula (1968); la Secció Etnològica del Museu de Mallorca a Muro (1969); la incorporació de la col·lecció Mulet de Gènova al Museu de Lluc (1971); la creació del Museu Municipal de Sa Pobla (1971); l'ampliació de la Secció Etnològica de Muro (1976); la inauguració del Museu del Vidre de Can Gordiola a Algaida (1977) i la inauguració del Museu del Molí d'En Gaspar a Lluçmajor (1977).

Les causes d'aquest ressorgiment van estretament lligades a la nova situació socio-econòmica a la qual fèiem referència: consolidació de la situació sorgida del *boom* turístic amb la conseqüent terciarització progressiva de l'economia, abandonament de l'agricultura, desplaçament poblacional des dels pobles de

l'interior a la ciutat i a les zones urbanes de la costa, creixement espectacular de la ciutat, immigració massiva de forasters atrets per l'oferta de treball de la indústria hotelera, implantació massiva de mitjans de difusió espanyols (TV), introducció de nous costums, etc.

Tot plegat ocasionà la percepció d'un canvi que no es podia frenar, front a la qual, des del punt de vista museològic, es reacciona amb la creació de totes aquestes col.leccions.

L'esperit que mou aquestes operacions museològiques està perfectament integrat al reiteradament esmentat discurs folklòric. Interessa preservar i recuperar les "essències" d'un poble determinat. Es tracta de salvar aquelles manifestacions de les essències originades i emmagatzemades al *volkgeist* del poble que, per definició són eternes i immutables i no canvien ni es transformen amb el pas del temps.

Com a conclusió, a través de l'operació museològica, s'intenta negar la noció d'evolució i progrés i és substituïda per la de tradició.

Aquesta opció per la tradició com a eix fonamental del discurs museològic es palesa a través de diverses manifestacions:

a. Localització de les mateixes col.leccions a indrets que duen implícita una càrrega simbòlica de caràcter retrospectiu que fa especial referència a un passat gloriós, normalment medievalitzant, o a la casa pairal mallorquina com a símbol d'una societat estamental, essencialista, conservadora... com és el cas de la Torre de Canyamel, el Museu del Vidre de Can Gordiola o la mateixa Secció Etnològica del Museu de Muro.

Altre cas és l'amanida significació emblemàtica d'una construcció singular com és el molí de vent fariner que s'ha conservat altiu contra els vents i la història. No de bades les torres de molí allotgen museus com el d'En Gaspar a Lluçmajor, el de Sant Lluís a Menorca o la mateixa Fundació Cosme Bauçà de Felanitx.

Cas a part és la localització de la col·lecció Mulet al Monestir de Lluc. Aquest indret ha representat i representa encara el bressol del nacionalisme essencialista catòlic mallorquí.

b. Quant al contingut de totes aquestes col·leccions, no desdiu en res la configuració de símbols representatius d'aquesta tradició mítica sobre la que s'assenta i de la que beu l'ànima del poble. La ruralitat i el pairalisme representat a través de la llar són els símbols que la majoria dels museus i col·leccions empen per a representar, respectivament, el sistema productiu i el sistema social que es veu amenaçat pel canvi que comporta el progrés.

22. A l'hora d'analitzar les col·leccions etnològiques existents a les illes Balears hem realitzat un mostreig tot seguint criteris de localització geogràfica, tipologia i abast de les col·leccions i dependència administrativa. A partir d'aquest mostreig hem seleccionat un total de quinze col·leccions que responen a una tipologia basada en la seva dependència administrativa, car l'orientació i desenvolupament de qualsevol col·lecció depèn dels seus promotors o mantenidors.

La primera constatació que hom fa, a partir d'aquest mostreig, és el de l'existència de col·leccions més que no museus.

Cap de les col·leccions analitzades no compleix el requeriments mínims (tant de la legislació espanyola com de la normativa internacional -I.C.O.M.-) per poder ésser considerada museu. L'únic cas analitzat que s'apropa parcialment al que s'entén per *museu* és la Secció Etnològica del Museu de Mallorca a Muro.

Aquestes deficiències es poden agrupar en diversos camps que permeten una aproximació a la realitat del col·leccionisme etnològic illenc:

a. A nivell legal no es compta, de fet, amb cap casta d'estructura o marc legal que permeti un desenvolupament normal de les institucions museològiques.

No existeix una llei a nivell autonòmic que reguli les competències transferides a la C.A. sobre gestió de patrimoni etnològic ni tampoc una llei de museus.

Quant a l'estatus legal dels "museus", tot i els esforços d'algunes institucions per normalitzar la seva situació, hom només pot parlar de compliment de la legislació en el cas del Museu de Mallorca (situació extensible als de Menorca i Eivissa) i d'algun museu municipal com seria el cas del museu de Manacor.

b. Pel que fa a les col·leccions hom ha de parlar de mals estructurals que dificulten qualsevol tractament museològic seriós:

-manca de plans o programes museològics que permetin una ordenació dels fons i, per tant, una planificació quant a l'adquisició o incorporació de nous materials. A excepció de la Secció Etnològica del Museu de Mallorca, el Museu Municipal de

Manacor, la Torre de Canyamel i el Molí d'En Gaspar, totes les altres col·leccions, que nosaltres sapiguem, estan mancades de qualsevol casta de planificació. Els fons, per tant, són fruit de l'atzar o, si més no, de les dèries o preferències dels seus creadors. Aquest fet, és traduït bàsicament en col·leccions fruit de les donacions, els dipòsits i alguna adquisició.

Els museus, per tant, no expliquen res. Amb prou feines s'expliquen ells mateixos.

-manca de catalogació i inventari. No es compta per tant, amb els instruments bàsics i essencials per conèixer quins són realment els fons amb què comptam. Només els museus de Mallorca, Torre de Canyamel, Molí d'En Gaspar, Museu de Lluc, Museu Regional d'Artà i Museu de la Porciúncula tenen les col·leccions etnogràfiques parcialment inventariades.

Per altra part, només el Museu de Mallorca, Museu Regional d'Artà i Molí d'En Gaspar tenen les col·leccions parcialment catalogades.

-manca de mínims criteris d'uniformitat i estandardització a l'hora de catalogar. Mai no s'han donat directrius uniformitzadores que permetin contemplar de manera unificada amb quin patrimoni comptam. Amb el nombre relativament baix de col·leccions existents gairebé no hi ha cap fitxa catalogràfica que coincideixi. No en parlem de normatives o instruccions de complimentació ni d'una possible automatització d'aquests catàlegs.

c. Derivat de l'anterior situació o directament relacionat amb la manca de catalogació, hom és mancat de qualsevol context on enquadrar, per procedència, funció o altres criteris, quin era l'entorn de cada una de les peces conservades. A partir d'aquí les limitacions per al coneixement de la realitat cultural d'on procedeixen les mostres de cultura material a través d'elles mateixes són enormes.

En aquest sentit, les mostres de cultura material conservades són instruments més vàlids pel coneixement de la col.lecció i l'esperit del col.leccionista que no de la realitat que els generà.

Aquesta manca d'informació contextual repercuteix negativament a l'hora de la conservació i a l'hora de l'exposició. Pel que fa a la conservació, per la simple raó que no es coneixen les condicions ambientals on sorgiren i utilitzaven, i per tant, resulta difícil reproduir-les.

Pel que fa a l'exposició, perquè aquesta mateixa manca de coneixements directes no poden reproduir-se. L'objecte esdevé així un objecte fossilitzat que no aporta tota la càrrega informativa que hom li suposa.

d. Quant al laboratori o funcionament intern de cada una de les col.leccions estudiades i pel que fa a dotació de personal qualificat, existeixen conservadors als Museus de Mallorca, Manacor i Sa Pobla. Entre aquests conservadors no n'hi ha cap que sigui especialista en etnografia o antropologia. Només el director del Museu de Mallorca, a través de la redacció de les guies i

algunes publicacions especialitzades s'ha dedicat esporàdicament a aquest camp.

Només el museu de Mallorca compta amb personal restaurador. Cap dels restauradors tampoc no s'ha especialitzat en fons etnogràfics.

El Museu de Mallorca compta amb laboratori de restauració però la seva situació de distanciament geogràfic respecte a la Secció Etnològica esdevé un gran *handicap*.

Solament els Museus de Mallorca i la Fundació Cosme Bauçà de Felanitx compten amb servei de biblioteca propis, amb una petita secció dedicada a l'etnografia. No existeix cap servei de documentació (biblioteca, arxiu documental, arxiu fotogràfic, bases de dades, etc.) que permetin gaudir de manera centralitzada i automatitzada dels materials imprescindibles per a la catalogació.

e. Les temàtiques dels fons són restringides, tant pel que fa als materials com pels suports. Temàticament, en parlar dels processos creadors, ja hem fet referència a una restricció gairebé generalitzada al món rural i el món domèstic amb algunes aportacions al vestuari tradicional.

Han de considerar-se com a excepcionals les aportacions a l'artesanía, parcialment representada a la Secció Etnològica del Museu de Mallorca o l'exposició monogràfica sobre cistelleria de palma del Museu Regional d'Artà.

També són excepcionals, és clar, els casos de la col·lecció monogràfica sobre l'artesanía del vidre a Algaida i els projectes del Museu de la Joguina de Ton Roig a Palma o el Museu del Mar promogut per l'Associació d'Amics del Port de Maó.

f. Quant a la disposició de les exposicions a les instal·lacions, en general, i pel mateix condicionant que suposa la reutilització o l'habilitació (musealització) d'edificis històrics es peca d'un excés de "decorativisme". Això vol dir que en molts casos (la Secció Etnològica de Muro, el Casal de Cultura de Sóller o la Fundació Cosme Bauçà de Felanitx poden servir d'exemple) les col·leccions es disposen en funció de les instal·lacions. Gran part dels fons es disposen -i fins i tot s'adquireixen- per vestir o amoblar la casa que al mateix temps és la seu del museu.

Aquest afany decoratiu (ambientalista) pot ésser correcte sempre que s'usi amb mesura. Tot i així, l'absència generalitzada de qualsevol casta d'informació al visitant fan que aquest capti un determinat ambient -normalment ranci- allunyat de qualsevol realitat i amb una clara tendència cap a l'immobilisme. Aquesta disposició -que es correspon amb una concepció- imposa, per altra part, un distanciament o allunyament difícilment subsanable. Només a la Secció Etnològica del Museu de Mallorca, el Museu de Lluc, el Museu de Manacor i Molí d'En Gaspar s'ha pensat en un itinerari i un ordre de visita.

A la resta de col·leccions, l'ordenament dels materials s'ha de contemplar com un instrument en contra de l'*horror vacui*. La majoria de les col·leccions tenen com a funció prioritària el fet d'omplir un espai pre-determinat i, d'aquesta interpretació errònia, en deriva l'acaramullament habitual a la majoria de col·leccions.

g. Quant al plantejament expositiu, pel que fa als suports i, per regla general, hom disposa només de mostres de cultura

material. Es prescindeix, gairebé sempre, de qualsevol casta d'informació complementària. No es tenen imatges o registres sonors sobre el seu context. En cas de tenir-ne algunes compareixen relativament infravalorades respecte als "originals", representats per elements de cultura material.

En els pocs casos que alguna col·lecció disposa de fons iconogràfics sobre les temàtiques (Museu de Mallorca o Fundació Cosme Bauçà de Felanitx), generalment són col·leccions aïllades, desvinculades de la resta dels fons.

Absència també d'iniciatives de creació de fons sonors i audio-visuals. Només algunes provatures casolanes com és el cas de la Fundació Cosme Bauçà amb els documentals sobre el pa i el vi i la crònica local (*De Sant Agustí a Sant Agustí*). L'única iniciativa que coneixem de complementar l'exposició d'elements de cultura material amb informació paral·lela a través de mitjans audio-visuals és l'exposició sobre cistelleria de palma del Museu Regional d'Artà.

Solament el Museu de Mallorca, el Molí d'En Gaspar, el Museu de la Porciúncula i El Museu del Vidre de Can Gordiola compten amb guia explicativa dels fons exposats. Altres col·leccions han editat fulletons, opuscles o cartells de caràcter divulgatiu per donar a conèixer les col·leccions. Aquest és cas dels Museus de la Porciúncula, Museu de Mallorca, Museu de Pollença i Museu Regional d'Artà.

h. Únicament en el Museu de Mallorca, i de manera molt casolana, s'han duit a terme propostes de dinamització mitjançant

la realització de materials didàctics pensats per a la recepció de visites escolars.

Hom desconeix la realització d'exposicions temporals sobre temàtica etnològica. L'única experiència que ha funcionat com a exposició itinerant ha estat l'exposició "L'obra de palma. Cistelles, graneres i cordats", promoguda pel Museu Regional d'Artà.

Com a conclusió general i d'acord amb el que es plantejava en els objectius d'aquest treball, al llarg de l'anàlisi s'ha pogut constatar una adscripció i un predomini clar dels estudis folklòrics i etnogràfics de les illes Balears al que Joan Prat i Carós (1991) denomina *discurs folklòric*.

Aquest discurs, iniciat a partir de la ideologia romàntica es va fer efectiu a diverses zones de l'Estat espanyol a través de moviments locals estretament vinculats a la idea de la construcció simbòlica d'una identitat diferencial fonamentada en el mite de la tradició. Aquest és el cas del moviment *Nos* a Galícia, el *Fuerismo Vasco* al País Basc i la *Renaixença* a Catalunya i, a partir d'ara també, a les illes Balears.

Aquest discurs folklòric, impulsat per la Renaixença a Catalunya i Balears es caracteritza per la recerca, dins la tradició, de tot un seguit de valors que són, a parer dels folkloristes de torn, els que han de configurar una determinada *identitat catalana*. Aquesta recerca està inspirada, més que no en plantejaments teòrics, en plantejaments ideològics i polítics.

L'adscripció, fins i tot la militància, dels autors més rellevants a una ideologia regionalista o nacionalista de caràcter

conservador, essencialista i catòlic es fa palesa de manera clara fins al 1936.

Aquest discurs folklòric perdura, a la postguerra, a través dels autors que protagonitzen la resistència cultural i, al mateix temps, encara que sigui amb una pretesa inversió simbòlica, perdura també a l'obra dels folkloristes col.laboracionistes, afins a la tendència homogeneïtzadora, unificadora i centralitzadora consolidada a partir de la situació sorgida de la guerra.

Durant la dècada dels seixanta i especialment a partir del 1970, la situació de progressiu redreçament cultural permet una represa d'aquest discurs folklòric, especialment a través de la recuperació dels folkloristes clàssics, però també a través de la clara identificació entre cultura popular i cultura tradicional.

Aquesta nova represa del discurs folklòric -o neo-folklòric-manté, a grans trets, els mateixos plantejaments que es manejaven durant la Renaixença: recerca a la tradició dels valors o les "essències" que han de configurar una pretesa identitat diferencial pròpia.

Aquesta identitat es configura a través de tot un seguit de símbols entre els quals destaquen fonamentalment la llengua, la tradició i la terra (pairalisme i ruralisme).

L'únic canvi substancial és, possiblement, l'intent d'inversió simbòlica per part d'alguns folkloristes que han plantejat l'estudi de la cultura popular i la seva utilització com a alternativa contestatària, reivindicativa i fins i tot subversiva, front al caràcter catòlic i conservador que fins ara se li havia atorgat.

S'ha de dir també que aquest ús "regionalista", essencialista, conservador, catòlic, apostòlic i romà és encara habitual, i ha

esdevingut un dels elements culturals que es manegen amb fruïció per part dels poders econòmics i polítics de la nostra comunitat que, generalment, redueix el folklore a manifestacions niales i estantisses o a simples espectacles d'escenari en un *show bussines* de colònia cultural.

Les *col.leccions* etnològiques, car una vegada vista la situació de desídia generalitzada no podem parlar de museus, han jugat el joc o han fet el paper que els corresponia com a instrument complementari al discurs folklòric dominant.

Des de les primeres iniciatives de finals del segle passat, les *col.leccions* s'han adscrit a aquest discurs folklòric que fins ara hem explicat. Aquesta vinculació es fa palesa a través de la relació directa entre creadors, conservadors i promotors de les *col.leccions* amb els més destacats representants de la investigació folklòrica -això quan no es tracta de les mateixes persones-. Tot i així, aquesta adscripció al dominant discurs folklòric es fa mitjançant l'adopció d'una sèrie de trets que juguen a favor de la construcció d'una identitat diferencial.

La pròpia localització de les *col.leccions* en indrets o edificis emblemàtics per a la tradició portadora de les més pures essències, el sorgiment en moments històrics en els qual s'accentua la percepció de canvi i l'adopció d'un discurs expositiu fonamentat de manera exclussiva en el ruralisme i el pairalisme fan indiscutible aquesta adscripció.

**6. PROPOSTA PER A UN PLA DE MUSEUS
ETNOLOGICS A LES ILLES BALEARS**

6. PROPOSTA PER A UN PLA DE MUSEUS ETNOLOGICS A LES ILLES BALEARS

Com a colofó havíem pensat en el desenvolupament d'un avantprojecte per a l'organització d'una estructura museològica per a les Illes. Tot i aquesta idea inicial hem pogut constatar que projectes n'existeixen. És suficient pensar en els tres projectes, més o menys reeixits, com són el museu de la Vida Rural a Eivissa, el Museu del Mar a Maó o els museu monogràfic de joguines de Ton Roig. Això sense tenir en compte les iniciatives oficials (Museu Marítim, Museu etnològic d'Eivissa, etc.) que, hem de suposar, es fonamenten en el pertinent projecte museològic.

Seria, per tant, reiteratiu redactar de nou un projecte museològic. Creim més adient donar a conèixer algunes pautes generals o exemples a seguir, internacionalment coneguts, per tal d'iniciar un pla global de museus etnològics a les Illes Balears.

Per altre costat, la manca de personal investigador en el camp de l'antropologia, que pugui aportar una visió actualitzada i fonamentada en plantejaments teòrics de l'anàlisi de la realitat, així com la manca de personal tècnic en el camp de la museologia, fan que el plantejament de la proposta hagi d'ésser particular.

Finalment, creim seria un error, hom pot caure tampoc en el que suposaria partir de nou, tot oblidant una tradició folklòrica i museològica de més d'un segle. Hem de tenir present que a les

nostres Illes existeixen tont un conjunt de col.leccions més o menys consolidades -les quinze presentades en són una bona mostra- que, en un bon marc de referència i sempre sotmeses a un procés d'actualització i modernització, poden aportar un llegat important de cara a noves accions museològiques.

A partir d'aquestes premisses inicials creim que la nostra proposta es pot orientar en un triple vertent:

a. Creació d'un marc legal que desenvolupi, a nivell comunitari, la protecció integral del patrimoni etnològic i les vies de restitució d'aquest a la societat.

En aquest sentit, simplement, es demana al Govern de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears que no eludeixi les responsabilitats que li són inherents a partir del Títol II, art. 26.13, 14 i art. 28.2 de l'Estatut d'Autonomia (Llei orgànica 2/1983 de 25 de febrer).

Així com pel Reial Decret 3040/1983 de 5 d'octubre sobre Traspàs de Funcions i Serveis de l'Estat a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears en matèria de cultura i el Conveni de 24 de setembre de 1984 entre l'Administració de l'Estat i la C.A.I.B. sobre gestió d'arxius i museus de titularitat estatal (Resolució de la Secretaria General Tècnica de 14.12.84. B.O.E. de 18.1.85).

A partir d'aquest marc legal, que dóna instruments i obliga a l'administració pel que fa a la preservació del patrimoni en general i al patrimoni etnològic en particular, només manca la voluntat política per endegar les mesures legislatives i executives

pertinents que permetin posar en pràctica una determinada proposta museològica.

b. La manca, a la nostra comunitat, de personal especialitzat en els camps de l'antropologia i la museologia són un dels *handicaps* més greus que patim per poder afrontar amb mínimes garanties d'èxit qualsevol proposta de museologia etnològica.

Es per aquesta raó que, en un intent d'adelantar-nos a la demanda social i professional referida a la preservació del patrimoni natural i cultural, la nostra proposta ha de contemplar necessàriament una implicació directa de les institucions acadèmiques de les nostres Illes. Tant la Universitat de les Illes Balears com els respectius Instituts d'Estudis no es poden mantenir aliens a aquesta realitat.

En aquest sentit creim imprescindible l'estructuració acadèmica dels estudis universitaris que giren entorn al patrimoni etnològic, traçar línies d'investigació i vetllar per la implicació social d'aquests estudis.

A part de l'estructuració dels estudis que actualment s'imparteixen, s'haurien d'implantar els estudis de post-grau que puguin desenvolupar aspectes relacionats amb l'antropologia i la museologia.

L'antropologia aplicada i la formació teòrica de nous professionals en el camp de la museologia etnològica (investigació, conservació, dinamització) són encara ara ignorats per les nostres institucions.

La demanda social d'aquests estudis segurament és escassa, però la manca de formació i l'absència de professionals que, a

través del seu treball, puguin afrontar de manera científica l'estudi, la preservació i la restitució del patrimoni etnològic només ens conduirà a la pèrdua irreversible d'aquest patrimoni.

c. A partir de la voluntat política de l'administració i la presència de tècnics es podrà endegar finalment la creació d'un museu o una xarxa de museus etnològics.

Contràriament al que ens tenen acostumats, la creació d'un museu suposa endegar un *procés de planificació*. Aquest procés, complex i duit a terme per experts, és independent i posterior a l'opció política i sempre ha d'ésser un procés realitzat per tècnics. La intervenció política *només* serà acceptable a l'hora de l'avaluació de la planificació, però no quan aquesta es dugui a terme.

La ignorància d'aquests plantejaments teòrics inicials, l'absència d'experiències de planificació cultural i la realitat de la museologia etnològica que hem pogut constatar a l'estudi previ, ens han aconsellat la incorporació d'una proposta de planificació usada al Canadà. La universalitat dels plantejaments teòrics i les experiències a altres indrets ens han d'ajudar a entendre la particularitat de la nostra realitat. L'aïllament ens mantindrà fermats a una realitat que, tal com hem pogut constatar, és, si més no, millorable.

Com a punts de referència més immediats pel que fa a aquesta planificació tenim algunes experiències com és el *Llibre Blanc dels Museus de Catalunya. Criteris per a l'organització del patrimoni museístic del país* (1984) o el *Pla de Museus de*

l'Ajuntament de Barcelona (1985). La validesa d'ambdós models és indiscutible, tot i que s'han de tenir presents les diferències, tant d'abast territorial com temàtic, que comporten respecte a una planificació de museus etnològics a les Illes.

Independentment d'aquests referents, creim molt adient tenir en compte la proposta continguda a *La planification des Musées. Musées Nationaux du Canada* (1983) on es fixa un model de procés de planificació prou clar i que, creim, es podria tenir en compte a l'hora del disseny d'una xarxa de museus etnològics per a les Illes.

Assumint les directrius de la proposta canadenca es fixen nou (9) etapes en el procés de planificació de la institució museal:

Primera Etapa

Fixar el rol i les responsabilitats dels planificadors que s'han de contemplar i acceptar, per part de totes les persones implicades en el procés. Això suposa, no només l'acceptació de les seves responsabilitats per part de la institució o institucions que porten la iniciativa, sinó també la participació de representants de la col·lectivitat a què ha de servir el museu o museus. Aquestes responsabilitats comprenen la revisió i avaluació del procés de planificació i el grau de realització dels objectius prevists.

Segona Etapa

Fixar els objectius del museu i establir una mena de declaració de principis. Aquests objectius són els que han de regir al llarg de tot el procés de planificació, encara que puguin estar

sotmesos a revisió, fruit dels resultats del mateix procés de planificació.

Tercera Etapa (a)

Un instrument de planificació és l'enquesta als visitants al museus ja existents. Les característiques i els comportaments dels usuaris és un dels aspectes a tenir sempre en compte.

Tercera Etapa (b)

L'altre mètode a utilitzar és l'estudi de mercat actual i potencial al qual podrà accedir la futura institució museística. Aquest estudi de mercat i les enquestes als visitants han de proporcionar als encarregats de la planificació una informació preciosa sobre la demanda o la necessitat d'establiment dins la nostra comunitat i en quina mesura respon aquest fet i l'adequació dels objectius fixats a la segona etapa.

Quarta Etapa (a)

Establir un pla fonamental de comunicació amb el visitant - on es fixin el que i el com- que derivi de la declaració de principis inicials i es recolzi en una bona comprensió per part de la col.lectivitat present i futura a la qual s'ha adreçat el museu. Això implica un bon coneixement de la o les col.leccions i les seves possibilitats. En definitiva aquest pla de comunicacions abasta qualsevol casta de manifestació pública de la institució.

Quarta Etapa (b)

Al mateix temps que s'aborda un pla director per a les comunicacions o els programes públics, és essencial establir una estratègia d'enriquiment de les col·leccions. Aquesta estratègia ha de partir d'una anàlisi de les col·leccions existents, però també ha de fer les previsions essencials de creixement, tant quantitativament com qualitativament, a fi d'atendre la declaració inicial de principis. Encara en aquesta fase es pot recomanar una revisió i la modificació de la declaració de principis i conseqüentment de la política de col·lecció.

Cinquena Etapa

Proveïts d'un pla director de comunicacions o de programació pública i de l'estratègia d'enriquiment de les col·leccions, els planificadors podran abordar les qüestions relatives a política d'accés del públic a aquestes col·leccions i a les polítiques de seguretat, conservació, exposició i interpretació. Es possible encara una revisió de principis.

Sisena Etapa

La comparació entre les exigències dels plans i polítiques elaborades a les etapes 4 i 5 i les instal·lacions de les quals hom disposa haurà de conduir a una anàlisi dels objectius en matèria d'instal·lacions i a establir un programa en aquest camp. Aquesta anàlisi i aquesta programació s'han d'examinar en funció de la declaració inicial de principis.

Setena Etapa

Els plans i les polítiques de les etapes 5a i 6a permetran preveure els costos de funcionament en funció de les instal·lacions existents: el programa de l'etapa 6a, que fa referència a les instal·lacions haurà de fer referència a les partides immobilitzades i a les destinades a manteniment i funcionament. Les previsions financeres que en deriven hauran de comprendre una projecció dels canals d'ingressos i, naturalment, poden suposar un redreçament del calendari fixat per al programa d'instal·lacions o dels objectius en matèria de polítiques i de planificació. Igualment important és la gestió permanent del pressupost de funcionament del museu, on els objectius s'han d'assolir d'acord amb les previsions financeres.

Vuitena Etapa

S'ha de procedir a la planificació arquitectònica. Creim que una bona proposta d'intervenció arquitectònica per un museu és la de Douglas Shadbolt que preveu des de l'elecció de l'emplaçament fins a les particularitats arquitectòniques que requereix un museu. Un aspecte destacable d'aquesta etapa, dedicada a la planificació arquitectònica, és que es tracta de la penúltima etapa dins tot un procés de planificació.

Novena Etapa

Avaluació de tot el procés de planificació, incloses les dues primeres etapes (constitució de l'equip de planificació i objectius) no només en finalitzar el projecte arquitectònic, sinó al llarg de tota la vida de la institució.

d. En conseqüència amb aquest programa de planificació, la nostra proposta no pot sobrepassar la segona etapa del procés. Es a dir, fixar quins haurien d'ésser els objectius d'un museu etnològic per a les Illes Balears i quins haurien d'ésser els principis que regissin la seva creació i funcionament. Tot això a partir de la trajectòria històrica de les col·leccions creades i també a partir de l'anàlisi de l'evolució del pensament antropològic desenvolupat a la nostra comunitat.

Un altre fet ineludible és "pensar" el museu en termes i escala propis, tant pel que fa a temps com a espai. A l'hora de planificar un museu o museus o xarxa de museus per a les Illes, hom no pot prescindir de condicionants tals com l'espai geogràfic, la cultura o la història. Qualsevol altra proposta només pot ésser interpretada com a la creació d'elements per a la colonització cultural.

El primer punt de partida per fixar aquests objectius seria el de prendre consciència que les condicions especials de tota mena amb què la nostra comunitat es troba, fan que ens calguin, més que en d'altres contrades, institucions que ens evidenciïn la nostra personalitat com a poble i ens ajudin a construir el nostre demà amb el suport de la imatge del present i del passat.

L'actual situació d'obsolescència dels museus i col·leccions etnogràfiques a les nostres illes obliguen a fer un plantejament nou que, amb una estructura més dinàmica, sigui capaç de cobrir les necessitats investigadores del camp de l'etnografia i l'antropologia,

pugui recolzar-se sobre les col·leccions preexistents i al mateix temps no estigui encapsada per les estructures administratives i les limitacions de tota índole a les quals actualment estan sotmeses les col·leccions i museus existents.

En principi es partiria de la base de no crear cap museu sense primer constituir i consolidar una estructura de gestió i investigació que permeti fixar i establir línies d'actuació d'acord amb la demanda real i puntual en els camps de:

- * la investigació
- * la preservació patrimonial
- * la dinamització cultural

Aquest principi, essencial i ineludible, suposaria la creació d'un **Centre de Recerca i Investigació Antropològica** de funcionament autònom amb una dotació pressupostària mínima i absoluta capacitat de maniobra per establir convenis de col·laboració amb qualsevol institució, pública o privada, per tal d'obtenir aportacions econòmiques, patrimonials, publicitàries, personals, serveis, etc.

Es tracta d'un centre amb una estructura el més flexible possible i amb una dotació d'infraestructura de personal reduïda que assumeixi les tasques de dinamització i preservació del patrimoni antropològic, en base a les adequacions i convenis puntuals que requereixi cada un dels casos i situacions (Ex. No es tracta de tenir personal investigador en plantilla per tal que estudiï el patrimoni

etnogràfic afectat per la redacció d'un pla parcial o per dur a terme un projecte X, sinó la possibilitat de contractar el millor personal per a resoldre cada un dels casos, però només fins que s'hagi completat la tasca assignada).

En aquest sentit l'estructura organitzativa proposada seria la següent:

Gerència

Investigació

Serveis

Administració

Cada una de les àrees tendria assignades funcions específiques i actuarien de forma interactiva per tal de dissenyar les línies d'actuació i, al mateix temps, coordinar, donar suport i acollir les activitats que les institucions adjuntes puguin suggerir o aportar en el camp de la investigació antropològica.

1. Gerència

Assumeix les tasques de direcció i gestió amb el suport dels responsables de les àrees d'investigació, serveis i administració.

2. Investigació

La seva funció essencial és la de fixar les línies d'investigació en els camps de l'antropologia i l'etnografia del Centre de Recerca i Investigació Antropològica. Per aquesta raó establirà acords de cooperació amb les institucions adjuntes,

especialment amb la Universitat de les Illes Balears, els Instituts d'Estudis (I.E.B., I.M.E., Institut d'Estudis Eivissencs), altres centres d'iniciativa pública i privada i els museus i col·leccions etnogràfiques existents. No descartarà tampoc possibles intercanvis científics nacionals o internacionals.

Les línies prioritàries d'actuació es fixarien tenint en compte criteris de documentació i preservació del patrimoni antropològic de les illes. Per aquesta raó seria essencial la creació d'una base de dades centralitzada sobre el coneixement antropològic i l'existència d'un catàleg centralitzat dels béns patrimonials conservats en cada una de les col·leccions o museus existents.

3. Serveis

Sota aquest epígraf s'inclouen tots els serveis centrals que responen a una funció determinada encaminada al correcte funcionament de la xarxa en general i de cada un dels centres d'interpretació. La seva centralització respon a una major operativitat i a una reducció de les despeses de manteniment i infraestructura. Tot i així, la seva funció s'exerceix especialment a través dels centres d'interpretació i, al mateix temps, és el suport sobre el que es recolza l'àrea d'investigació.

Els serveis bàsics serien els de documentació, prospecció, conservació, difusió i manteniment.

3.1. Documentació

La seva funció és la de crear i mantenir una base de dades i un centre d'informació sobre el coneixement etnogràfic a les Illes

Balears. Es també funció d'aquest servei la creació, manteniment i actualització del catàleg centralitzat de tots els centres d'interpretació.

A aquesta funció interna de recuperar i oferir informació als distints nivells de la xarxa, s'ha d'afegir la relació i intercanvi amb altres centres de documentació exterior.

El funcionament ideal d'aquest servei suposaria la interconnexió *on-line* amb cada un dels centres d'interpretació, amb els altres serveis de documentació de les altres illes i amb els centres de documentació exterior.

Biblioteca i arxius (documentals, sonors i d'imatges) estan al seu càrrec.

3.2. Prospecció

La seva funció és la intervenció de camp. És el servei que duu a terme els programes d'investigació dissenyats per aquesta àrea. Té cura de la vigilància per a la preservació del patrimoni etnològic a través de cada un dels centres d'interpretació comarcals.

Duu a terme les catalogacions, inventaris i intervencions d'urgència. La seva intervenció és preceptiva a tots els equips redactors d'intervencions espaials i d'ordenació del territori.

Es també funció del servei de prospecció l'enriquiment de col·leccions existents o creació de noves col·leccions a partir de les indicacions o programes de l'àrea d'investigació. En aquest capítol s'inclouen també les adquisicions i creacions d'arxius sonors i d'imatges.

3.3. Conservació

La seva funció fonamental és la conservació, restauració i recuperació de les col·leccions existents o les de nova creació. Sota la supervisió de l'àrea d'investigació i en coordinació amb el servei de prospecció ha de proporcionar informació al servei de documentació.

Ha d'actuar com a pont entre els serveis de prospecció i el de documentació.

Una tasca important d'aquest servei és la de mantenir les col·leccions i posar-les a disposició del servei de difusió.

Es també missió d'aquest servei el manteniment dels laboratoris dels serveis centrals.

3.4. Difusió/Dinamització

La seva funció bàsica és la de posar al servei de la comunitat el resultat de les investigacions i les col·leccions existents o les que puguin crear-se, evitant així l'ús minoritari del patrimoni etnogràfic i la seva fossilització en magatzems. Per aquestes raons, aquest departament tindrà a càrrec l'organització d'exposicions permanents o temporals, les publicacions (impreses, sonores, gràfiques, magnètiques, etc) la publicitat, intercanvis, cursets i períodes de formació de personal, intervenció i promoció activa del i sobre el patrimoni antropològic, conscienciació...

3.5. Manteniment

D'acord amb els serveis de prospecció i de difusió farà arribar als centres d'interpretació els resultats de les investigacions

mitjançant un pla itinerant d'exposicions temporals. Al mateix temps serà el responsable del manteniment d'aquestes.

4. Administració

La seva funció és la de manteniment del Centre, suport administratiu de les altres dues àrees, gestió econòmica i formalització de pactes i convenis amb les institucions adjuntes. D'acord amb les altres àrees i la gerència, ha d'administrar el pressupost de manteniment i gestionar i tramitar les possibles fonts de finançament que, per a cada projecte, puguin aconseguir-se d'institucions, patrocinadors, etc. Ha d'administrar també el personal de manteniment i el contractat per a cada un dels projectes.

La realitat espacial i humana de les Illes no aconsellen la creació d'un gran museu ja que malgrat els avantatges, especialment econòmics, que suposa la centralització, entra en contradicció amb la realitat geogràfica i cultural. La centralització, per altra banda, es pot fer a nivell de gestió i serveis sense descartar l'atenció a l'usuari de manera pròxima al seu lloc de residència.

Per altra part, tampoc no es descarta la possibilitat de compartir gerència, serveis i administració amb els museus dedicats a patrimoni no etnològic, sempre i quan en els respectius serveis s'incorporin especialistes en aquesta matèria.

D'aquesta manera, i pel que fa a l'estructura territorial dels museus etnogràfics, més que no crear cap museu, la nostra

proposta establiria la creació de *Centres d'Interpretació Comarcal* localitzats a Palma, Serra de Tramuntana, Pla de Mallorca, Llevant i Migjorn de Malloca; Maó i Ciutadella a Menorca; Eivissa i Formentera a les Pitiüses.

Pel que fa als denominats *Centres d'Interpretació Comarcals* els seus objectius se centren en l'estudi, la preservació, la conservació i la dinamització cultural de la comarca a través de la restitució del patrimoni etnològic.

La nostra proposta es decanta per la creació de centres d'interpretació i no museus, per diverses raons: no es tracta simplement de conservar i emmagatzemar sinó que es converteixen en centres de documentació i dinamització cultural d'una comarca i, com a tals, generin un doble flux informatiu:

-Recollida de la informació de la comarca.

-Emissió o restitució de la informació generada pel centre coordinador i altres castes d'informació.

Els objectius bàsics d'aquests Centres d'Interpretació Comarcal serien els Següents:

-L'estudi global de cada comarca amb una implicació directa del model territorial i humà de cada una d'aquestes comarques.

-L'estudi de les manifestacions culturals de la comarca des del punt de vista antropològic.

-La recol.lecció, conservació i arxiu de materials que es recullin a la comarca a partir de campanyes d'investigació o com a dipòsit de centralització de col.leccions pre-existents.

-Oferir una infraestructura polivalent d'informació-exposició-investigació. No es pretén muntar exposicions de caràcter permanent. Es millor oferir els resultats de cada una de les investigacions i oferir un espai per allotjar de forma itinerant les exposicions que hagin pogut generar altres centres d'interpretació o els serveis centrals. Prioritzar el programa sobre la col.lecció i el discurs interpretatiu sobre l'objecte.

-Oferir la possibilitat d'interconnexió entre cada un dels centres d'interpretació i amb els serveis centrals.

Aquesta xarxa es munta a partir de la concepció patrimonial de tot el territori de les Illes amb un especial èmfasi al que és gestió del paisatge, gestió del territori humanitzat, explotació racional, etc.

Les funcions de cada centre d'interpretació són introspectives en el sentit que estudien i elaboren els materials i la informació recollida, però miren cap a l'exterior des del primer moment que estudien l'entorn i en vetlen la seva preservació.

INDEX VOLUM III

4.3.2. Col·leccions de titularitat col·lectiva.....	904
4.3.2.1. Casal de Cultura de Sóller.....	904
4.3.2.1.1. Identificació.....	904
4.3.2.1.2. Història i evolució.....	904
4.3.2.1.3. Aspectes jurídics i administratius.....	905
4.3.2.1.4. Fons del museu.....	906
4.3.2.1.5. Laboratori.....	906
4.3.2.1.6. Exposició.....	906
4.3.2.1.7. Instal·lacions.....	911
4.3.2.1.8. Dinamització.....	911
4.3.2.1.9. Fonts consultades.....	912
4.3.2.2. Fundació Cosme Bauçà a Felanitx.....	913
4.3.2.2.1. Identificació.....	913
4.3.2.2.2. Història i evolució.....	913
4.3.2.2.3. Aspectes jurídics i administratius.....	915
4.3.2.2.4. Fons del museu.....	917
4.3.2.2.5. Laboratori.....	918
4.3.2.2.7. Instal·lacions.....	920
4.3.2.2.8. Dinamització.....	920

4.3.2.2.9. Fonts consultades.....	921
4.3.2.2.10. Apèndix documental.....	923
4.3.2.3. Museu de la Mar del Port de Maó.....	945
4.3.2.3.1. Identificació.....	945
4.3.2.3.2. Història i evolució.....	945
4.3.2.3.3. Aspectes jurídics i administratius.....	946
4.3.2.3.4. Fons del museu.....	947
4.3.2.3.5. Laboratori.....	947
4.3.2.3.6. Exposició.....	948
4.3.2.3.7. Instal·lacions.....	949
4.3.2.3.8. Dinamització.....	949
4.3.2.3.9. Fonts consultades.....	950
4.3.2.3.10. Apèndix documental.....	951
4.3.2.4. Museu de la Vida Rural d'Eivissa.....	1004
4.3.2.4.1. Identificació.....	1004
4.3.2.4.2. Història i evolució.....	1004
4.3.2.4.3. Aspectes jurídics i administratius.....	1005
4.3.2.4.4. Fons del museu.....	1005
4.3.2.4.5. Laboratori.....	1006
4.3.2.4.6. Exposició.....	1006
4.3.2.4.7. Instal·lacions.....	1007
4.3.2.4.8. Dinamització.....	1007
4.3.2.4.9. Fonts consultades.....	1008
4.3.2.4.10. Apèndix documental.....	1008

4.3.3. Col·leccions de titularitat particular.....	1018
4.3.3.1. Torre de Canyamel (Capdepera).....	1018
4.3.3.1.1. Identificació.....	1018
4.3.3.1.2. Història i evolució.....	1019
4.3.3.1.3. Aspectes jurídics i administratius.....	1023
4.3.3.1.4. Fons del museu.....	1024
4.3.3.1.5. Laboratori.....	1026
4.3.3.1.6. Exposició.....	1028
4.3.3.1.7. Instal·lacions.....	1029
4.3.3.1.8. Dinamització.....	1029
4.3.3.1.9. Fonts consultades.....	1030
4.3.3.1.10. Apèndix documental.....	1030
4.3.3.2. Museu del vidre (Algaida). Can Gordiola	
.....	1100
4.3.3.2.1. Identificació.....	1100
4.3.3.2.2. Història i evolució.....	1100
4.3.3.2.3. Aspectes jurídics i administratius.....	1101
4.3.3.2.4. Fons del museu.....	1101
4.3.3.2.5. Laboratori.....	1102
4.3.3.2.6. Exposició.....	1104
4.3.3.2.7. Instal·lacions.....	1105
4.3.3.2.8. Dinamització.....	1106
4.3.3.2.9. Fonts consultades.....	1107
4.3.3.2.10. Apèndix documental.....	1107

4.3.3.3. Museu de joguines Ton Boig (Palma)..	1120
4.3.3.3.1. Identificació.....	1120
4.3.3.3.2. Història i evolució.....	1120
4.3.3.3.3. Aspectes jurídics i administratius.....	1122
4.3.3.3.4. Fons del museu.....	1123
4.3.3.3.5. Laboratori.....	1123
4.3.3.3.6. Exposició.....	1124
4.3.3.3.7. Instal.lacions.....	1125
4.3.3.3.8. Dinamització.....	1126
4.3.3.13.9. Fonts consultades.....	1127
4.3.3.3.10. Apèndix documental.....	1127
5. CONCLUSIONS.....	1137
6. PROPOSTA PER A UN PLA DE MUSEUS ETNOLOGICS A LES ILLES BALEARS.....	1170